

A person wearing a white long-sleeved shirt and dark trousers is leaning over a table. The table is covered with a white cloth and has a dark metal frame. The person appears to be looking at something on the table. The background is a blurred outdoor setting with a thatched roof and some structures. The text 'CALMEYN IN DE CONGO' is overlaid in large, bold, yellow letters.

**CALMEYN
IN DE
CONGO**

Calmeyn in de Congo: Over olifanten, missionarissen, en een rubber koning

Tekst van Lucas Catherine

Deze nieuwe monoloog, geschreven door Lucas Catherine, wordt opgevoerd in het historische Kasteel Drogenbos, waar de familie Calmeyn al vele generaties woont. In drie talen wordt Calmeyns soliloquy voorgelezen door drie verschillende acteurs en performers. In het Nederlands door Kurt Vandendriessche, in het Frans door Ophélie Mac, en in het Engels door Martin Swabey.

Maurice Calmeyn, op wie de monoloog gebaseerd is, was in die tijd een zeldzame en openlijke criticus van het koloniale project van koning Leopold, en het boek (Au Congo Belge, 1912) dat hij schreef na zijn reizen naar Congo in 1907 en 1908, veroorzaakte veel ophef en leidde tot sociale uitsluiting. Het boek werd streng onderdrukt en het originele exemplaar is nog steeds moeilijk te vinden. Deze soliloquy wil de essentie van dit boek vatten, een idee geven van de persoonlijkheid van Maurice Calmeyn en de boodschap die hij destijds trachtte over te brengen.

Maurice Calmeyn werd in Brussel geboren als lid van de hogere burgerij. Zijn moeder was een Orban, een familie die rijk was geworden met Luikse industrie, en met investeringen in onder andere Congo. De Calmeyns waren bevriend met de Solvay's en als grootgrondbezitters in De Panne verwant met de Bortiers.

Maurice Calmeyn, van opleiding landbouwingenieur, spendeerde de helft van zijn tijd als rijke bourgeois in Brussel en de andere helft als grootgrondbezitter in De Panne. Als toerist trok hij in Kongo op olifantenjacht. In de beschrijving die hij geeft van zijn eerste reis van acht maanden in 1907, speelt de jacht de hoofdrol. Maar er duiken toch ook al wat kritische noten over de kolonisatie op. Die eerste reis startte in Caïro en eindigde in de toenmalige Kongolese hoofdstad Boma. Een jaar later vertrok hij voor een tweede reis vanuit Boma, voer de Kongo af en reisde vervolgens in het noordoosten langs de rivieren Uele en Itimbiri. Hij was de enige blanke van het gezelschap, dat verder nog

bestond uit twee Kongolese bedienden, een kok en een verkenner. Telkens als hij het gebied van een andere chef binnenkwam, wierf hij dragers aan voor zijn 35 kisten levensmiddelen (waaronder nogal wat flessen champagne, dé drank van Kongo-explorateurs!), zijn tent, bed en keukenkist, en zijn twee Kodaktoestellen met toebehoren. Acht maanden lang had hij slechts af en toe een ontmoeting met een blanke staatsambtenaar. Het zal hem fundamenteel beïnvloeden, en van jager wordt hij aanklager van het koloniale systeem. Zowel uit zijn levensloop als uit zijn boek komt Calmeyn als een apart figuur naar voren. In zijn boek (Au Congo Belge, 1912) uitte hij onverbloemde kritiek op de koloniale oppressie. Koning Leopold II en zijn slippendragers moesten het ontgelden, net als de missionarissen.

Zijn boek werd in Groot-Brittannië gunstig besproken. In België was dat anders, daar raakte het amper in de pers. In april had Calmeyn zijn boek opgestuurd naar koning

Albert I. Hij kreeg op 4 mei een beleefd briefje terug met de belofte dat men het zou lezen. Maar, schrijft Calmeyn in het schriftje waarin hij alle reacties op het boek optekende, het bleef bij opnames in bibliografieën, geen echte besprekingen, want 'un mot d'ordre à été donné et suivi' om het boek te negeren. Volgens hem zat August Vermeulen daarachter. Vermeulen was een invloedrijke Brusselse socialist. Tijdens het debat over de overname van de Kongo-Vrijstaat door België was zijn standpunt: als het Nederlands in Kongo de officiële taal wordt naast het Frans, zijn we voor overname, anders niet. Voor de rest interesseerden de wantoestanden in de kolonie hem niet in het minst. Hij stond ook op goede voet met koning Albert I. Le Journal du Congo, een koloniaal weekblad dat tussen 1911 en 1914 in Brussel werd uitgegeven, zette een aanval tegen Calmeyn en zijn boek in met twee grote artikels op 25 mei en 22 juni 1912. Ze waren een reactie op drie lange bijdragen van Calmeyn zelf eind april-begin mei in *Le Mouvement Géographique*. Het boek moest dus doodgezwegen worden, en dat werd het ook.

Zelf werd hij als 'nestbevuiler' gemarginaliseerd in zijn Brussels milieu en hij trok zich terug in De Panne. In 1903 had hij een 85 ha groot loofbos laten aanplanten, vandaag bekend als het Calmeynbos (66 ha). Hij waakte over de ecologische intactheid van de duinen en afficheerde de naam van vervuilers op een "schandpaal" voor zijn huis. In 1910 richtte

Calmeyn het Institut Pannois op, een vrije, niet-katholieke school. Zelfs na haar erkenning door de overheid bleef hij een kwart van de kosten uit eigen zak betalen. De school bestaat nog. Calmeyn stichtte ook twee coöperaties, een bakkerij en een kruidenierswinkel. Met de winst verleende hij studiebeurzen aan kinderen van arbeiders en vissers. Hij leidde de liberale oppositie tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van dat jaar, maar moest het afleggen tegen de Katholieke Partij van burgemeester Ernest d'Arripe. Zijn kritische houding voerde Calmeyn van het liberalisme naar het communisme. Net voor zijn dood werd Calmeyn de voornaamste financier van de sociale film *Misère au Borinage* van Joris Ivens en Henri Storck. Hij zou de film nooit te zien krijgen, want hij sterft op de dag van de première.

Het grootste gedeelte van zijn grond schonk hij aan de gemeenschap, en het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Brussel kreeg zijn collectie fauvistische schilderijen.

Zijn monumentale graf op de begraafplaats van De Panne staat vol met symbolen van de vrijmetselarij en het communisme.

Lucas Catherine

Lucas Catherine, schrijversnaam van Lucas Vereertbrugghen, is geboren in 1947 en Brusselaar. Hij schrijft over de relaties van Europa met andere culturen en hoe het koloniseerde in de Arabische wereld en in Kongo. Waar mogelijk linkt hij dit verhaal met de impact hiervan op zijn stad, Brussel. Zijn motto is "een anecdote is geen geschiedenis, maar je kan geen geschiedenis schrijven zonder anecdotes". Hij is vooral geïnteresseerd in de beeldvorming over die kolonisatie en hoe die verdoezeld en vervormd wordt. Van daar zijn voorliefde voor illustraties in de meeste van zijn boeken. Hij woonde buiten Brussel (BE) ook in Khartoem (SD), Rabat (MA) en Dar es Salaam (TZ).

Ik weet niet hoe u heet, maar ik heet Calmeyn, Maurice Calmeyn. Geboren ben ik in Brussel. En ik heb vanaf mijn jeugd aan de Waterloolaan gewoond. Maar nooit in het Calmeyn kasteel van Drogenbos. Daar woonde mijn neef Georges. Ik kwam er vaak. De bomen bekijken. Als kind was ik geweldig onder de indruk. Ik heb altijd iets met bomen gehad.

Later ben ik Pannenaar geworden. Mijn familie komt van daar en heeft daar nog altijd voet aan grond.

« Grond » is het goeie woord, want wij zijn groot-grondbezitters. En grond interesseert mij want ik ben van vak landbouwingenieur. En bomen. Die bomen van Drogenbos zitten daar natuurlijk voor iets tussen.

Hoe we aan die grond zijn geraakt is voor discussie vatbaar. Ze zeggen dat we rijk zijn geworden door kerkelijke grond op te kopen na de onteigeningen door Napoleon. Maar om op te kopen moest je geld hebben. Dat geld kwam van smokkel zegt men. De Calmeyns -toch die van De Panne, niet die van Brugge -traficeerden in smokkelwaar tussen Engeland en het continent tijdens de blokkade in de tijd van Napoleon. En het hielp ook dat we rijk getrouwd zijn, zoals met de Orban's en de Bortiers.

Die grond is eigenlijk duinengebied en toen die duinen werden verkaveld, nog niet zo lang geleden, wou de rest van de familie die zo vlug mogelijk valoriseren door er snelgroeiende boompjes op te planten en dan te versjacheren. Niet alleen onze familie,

ook de Bortiers waarmee we aangetrouwd zijn en de Dumonts. Soit.

Ik niet. Ik wou experimenteren, kijken welke boomsoorten en ander gewas het best groeiden op duingrond. Je bent landbouwingenieur of je bent het niet en ik heb iets tegen sjacheren, dat is vals spelen. En in 1903 legde ik het bos aan dat nu mijn naam draagt. Het heeft nog altijd 25 soorten bomen en nog meer soorten struiken en heesters. Dat deed ik tijdens het seizoen als heel de familie in onze villa in De Panne logeerde. Ook de Brusselaars zoals ik.

Ik heb dus iets tegen sjacheraars en de grootste sjacheraar, the King of Sjacher, dat is onze Leopold II. Ik zeg dat niet zo maar want ik weet wat zeg en ik heb de gevolgen ervan aan den lijve ondervonden. Hoe weet ik dat? Wel toen ik nog jong was en nog niet getrouwd met mijn française, Jeane Heim. Alhoewel, jong? Alla, kom, ik was 44, maar dan ben je in de fleur van je leven. Een mens is zo jong als hij jong wil zijn. Toen dus, in 1907 trok ik naar de Kongo. Toen nog van Leopold II. Voor zeven maand. Niet echt als toerist, maar ik had toen tijd, én geld. En het jaar daarop ben ik nog eens voor zeven maand naar Kongo getrokken. Want ik verveelde mij daar in Brussel. Al die blablabla die de society daar verkoopt en in De Panne was het nog erger, want minder society people en dus nog meer van het zelfde: bla..bla..bla.

Ik ben een sportsman. Zo eentje die ze toen alleen in Engeland hadden: een gentleman met een sportief hobby, geen coureur dus of footballer. Als sportsman wou ik jagen op olifanten. En dat kon in de Kongo.

Een wrede sport zal u zeggen, en ik zie de milieufreaks al schuiven op hun stoel : van waar zijn we nu terecht gekomen en moeten we dat horen. Ik kan u geruststellen. Ik ben geen stroper. Ik heb trouwens direct na mijn thuiskomst van mijn tweede reis een Reglement de la Chasse opgesteld om de jacht op olifanten streng te limiteren en te controleren, in La Belgique Maritime et coloniale en dat al in 1909 ! Wacht dus eer je mij veroordeelt.

Ik dus naar de Kongo : de boot op in Duinkerke en Africa, here I come. Ik ging dus op olifantenjacht in het Noord-Oosten, langs de Aruwimi rivier en de Uele.

Sorry, maar ik wil toch eens uitleggen hoe dat een sportsman of olifanten jaagt. Ten eerste : geen wijfjes of jongen. Alleen volwassen mannetjes. En met jagen bedoel ik niet hoe ons koloniale leger daar jaagt. De officier van een compagnie beveelt dan om salvo na salvo op een kudde olifanten af te vuren. Iedere echte sportsman en jager zal dadelijk begrijpen dat dit je puurste gruwel is, gewoon een massacre. En dan zijn er die toerismebureau's die voor rijke blanken jachtsafari's organiseren onder leiding van een 'white hunter'. Die professionele jagers zorgen dat de blanke toerist, zonder enig risico een olifant kan neerleggen. N'importe de welke : wijfje, jongen. Mens toch !

Dit is geen sport dat is dieren mishandeling. En nu gaat men een jachtreglement ontwerpen waarbij het verboden wordt om op okapi's te jagen in het noordwesten, over een gebied van 800 vierkante kilometer, dit terwijl er tot op vandaag nog niet één okapi door een jager is gedood. Maar over de olifanten spreekt men niet. Als je de olifanten wil beschermen, verbiedt dan het doden van wijfjes en jongen!

Een sportsman zoals ik benadert zo'n mannetje tot op enkel meters. En je bent

alleen, alleen met een inlander die je camera draagt. De rest van je mensen laat je achter. Je nadert tot op zeven, minimum tien meter. Ik kan je verzekeren dat je de eerste keren geweldige schrik hebt. Je zegt tegen je zelf : Ga niet dichterbij, je neemt te veel risico. Als zo'n een mannetje chargeert, denk niet dat je kan weglopen. Die rent veel sneller dan jij. Zorg dat je naast een boom staat, die is dan je enige redding.

En wat doe je met het vlees ? Dat is voor de bevolking waar je je personeel hebt bij gehuurd. En ik doe ze betalen met hun koperstaafjes die ze als geld gebruiken of met *mitako's*, ijzerstaafjes van een halve el lang. Waarom doe ik dat. Als ik ze het vlees gratis geef dan krijg ik bij mijn volgende olifant niets meer, maar als ik ze laat betalen krijg ik eieren, rijst, mango's, annana's, papaya's, bananen en dat is eens wat anders dan overleven op conserven en champagne ! Ik heb altijd een voorraad kleine flesjes Pommery in mijn bagage. Ja, champagne, dat is de enige wijn die de tropen overleeft. En daarbij een goei sigaar !

Zo'n tocht van zeven maand door de boven-Kongo vraagt nogal wat uitrusting : ik had meer dan vijftig koffers bij en dan nog een kleine Canadese kano. Ik engageer dan ook meer dan veertig dragers. Ze noemen mij dan ook Commandant Bongo, commandant Koffer. In tegenstelling tot de staat, die de mannen dwingt om tegen geen geld drager te spelen, betaal ik ze goed.

En de wegen zal je vragen ? Wel geloof al die verhalen van Stanley niet, die man overdrijft van kan niet meer. In het tropisch woud logeren en er door trekken is stukken makkelijker dan wat hij beweert.

En het eten ? Zelf eet ik geen olifant. De slurf is nochtans een delicatessie bij de kolonialen, maar ik schiet dan een waterbok die mijn mannen opeten. Ik eet graag de hersens gebakken in gebruide boter, met wat azijn.

Veel conserven, veel te veel, en verder wat ik bij de bevolking kan kopen. Eieren, maar geen kippen, die zijn het vel over het been, taai en het gepeuzel niet waard.

Zo'n flesje Pommery s'avonds in je tent, dan vergeet je Brussel en zijn society-blabla en dan een goed boek. Ik heb altijd boeken in mijn bagage, boeken die ik kan herlezen. Lezen onder het maanlicht, zonder enig heimwee naar Brussel, zijn society met zijn valse problemen en conventies : mensen die zoveel mogelijk allemaal hetzelfde willen denken, een grote middelmatigheid !

En over wat onze vorst ginder aanricht zijn ze het allemaal eens. Ze dreunen zijn slogan na : « Ik heb het Kongowerk ondernomen in naam van de Beschaving ».

Onzin. Ik weet wel beter : Onze petit roi belge wou geld, veel geld om van Brussel een *Petit Paris*, klein Londen en klein Berlijn te maken en van Oostende een Brussel aan Zee ! En ook om de grote 'zjaar' uit te hangen in Parijs en aan de Azurenkust en om al zijn maîtresses te onderhouden !

Nu heb ik niets tegen een maîtresse hebben. Ik heb er zelf een in De Panne Netje Slekke, de bazin van Café des Sports, maar ze onderhouden op de rug van de zwarten in de Kongo ! Beschaving noemt hij dat.

Niet alleen wordt in naam van onze vorst de olifant uitgeroeid omwille van het ivoor, maar zijn drang naar rubber is nog nefaster, vooral voor de mensen daar.

Er zijn zo van die mensen die de zwarten zien als beesten, erger nog, als dingen. Ze mishandelen hen zonder enige reden. Daarom kunnen we niet genoeg het feit aanklagen dat men vanuit Brussel het rubbersysteem heeft ontworpen, met als gevolg dat agenten van de Vrijstaat de vreselijkste middelen gebruiken om de rubberproductie op te drijven.

Ik wil wat kwijt over een plantage van rubberlianen die ik bezocht. De lianen werden zes jaar geleden aangeplant. Van de meeste is geen spoor meer te bekennen. Met veel moeite heb ik er twee gevonden die nog niet verdord waren. De rubberbomen zien er iets beter uit, maar alles is overspoeld door de omliggende vegetatie. Zo'n rubberplantage kan maar echt wat opbrengen als ze wordt onderhouden door een bevoegd persoon. Dat is allerminst het geval. Kwaliteit telt niet, alleen kwantiteit. Ik heb nooit een rubberplantage van de Vrijstaat gezien die echt productief was.

In Bima heb ik in aanwezigheid van een landbouwinspecteur ook een plantage bezocht die zes jaar voordien was aangelegd, met duizenden aangeplante rubberlianen. Met moeite heb ik er één gevonden die nog niet was afgestorven. De lokale bevolking is niet meer in staat om rubber aan te voeren, alle lianen in de streek tussen Go en Imbembo zijn weg, kapot geogst, en dus zal men daar tegen de bevolking een politionele actie organiseren. Zo een politionele actie leidde vaak tot grote opstanden. Het is zo dat de Bangala's de concessies van de Anversoise drie jaar lang in vuur en vlam hebben gezet. Iets dergelijks gebeurde over heel het staatsdomein waar rubber voorkwam, en ook in de gebieden toegewezen aan de grote firma's, vooral de Abir en de Anversoise. Overal werd de Force Publique ingezet om rubber af te dwingen.

De bevolking wordt massaal het woud ingestuurd om wilde rubber te oogsten zodat ze geen tijd meer hebben om in hun eigen eten te voorzien. Hele bevolkingsgroepen sterven zo uit.

Met stelligheid kan ik beweren dat de bevolking nu veel meer afziet dan in de tijd van de Arabieren. Je mag niet vergeten dat deze "Arabische veroveraars" overal plantages van allerlei voedselculturen hadden aangelegd en dat de lokale bevolking hier

alle baat bij vond. Nu zijn die verdwenen en is er niets in de plaats gekomen. Het is spijtig dat er nooit een onpartijdige geschiedenis is geschreven van de aanwezigheid van de Zanzibari Arabieren en van alles wat ze daar hebben gecreëerd.

Zelf voel ik mij hier erg veilig omdat mijn reputatie mij voorafgaat. Ze weten dat ik in olifanten ben geïnteresseerd en dat ik onafhankelijk ben en niets met de Vrijstaat heb te maken.

Wij zullen nog lang en veel werk hebben om de wonden te helen die Leopold II en zijn zakenpartners hebben geslagen. Miljoenen zwarten worden door het koloniale bestuur geminacht en draaien iedere dag op voor de fouten en de onbekwaamheid van de ambtenaren, tot natuurlijk het moment komt dat ze onvermijdelijk in opstand zullen komen. Na mijn twee reizen ben ik tot de conclusie gekomen dat de Vrijstaat alleen maar aan zijn onmiddellijk eigenbelang heeft gedacht en nooit aan de toekomst van Kongo. Hier werd systematisch geplunderd door zowel de Vrijstaat als door commerciële bedrijven die steeds meer en nog meer rubber wilden oogsten.

Dit is mijn kritiek als landbouwingenieur, maar als vrijzinnige wil ik het ook hebben over de missies.

Hadden wij Belgen dan niet 'de beschaving' naar Kongo gebracht, vooral dankzij onze missionarissen? Op veel punten zijn de zwarten meer beschaafd dan vele Belgen. Elke dag wassen ze zich over heel het lichaam, 's avonds met warm water en ze spoelen constant hun mond, poetsen hun tanden met speciaal daarvoor voorziene stokjes. Ze knippen de nagels van vingers en tenen kort en wassen hun haar iedere dag. En bij ons? Op het Vlaamse platteland wassen mannen of vrouwen alleen hun gezicht, de rest laten ze stinken en als ze zich grondiger zouden wassen, dan zegt hen de pastoor dat

ze doen zoals de hoeren. En niet alleen op het platteland, ook in Brussel. Je moet maar tijdens een voorstelling naast zo iemand terecht komen. Ze puffen van de warmte en het zweet en, grof gezegd : ze stinken.

Dat wij beschaving hebben gebracht en hun moreel hebben opgetild dankzij de missionarissen is je reinste onzin : De kwestie is niet of onze morele principes superieur zijn aan die van de inboorlingen, maar wel of ze op een betere manier gaan leven als ze onze principes aannemen. Wel, ik kan u verzekeren dat geen enkel contact met missionarissen, katholiek of protestant, ze moreel beter heeft gemaakt.

Deze missionarissen vormen een staat binnen de staat, erger nog, een staat boven de staat. Zo mogen zij de chicotte (bullepees) als straf toedienen in een gesloten lokaal, terwijl staatsambtenaren dat moeten doen in het openbaar. Dat is om sadisme te vermijden, maar die missionarissen kunnen zo wel hun lusten botvieren op die arme zwarten.

Ze verspillen hun tijd met de zwarten de catechismus bij te brengen en om hun mooie eigen gezangen te vervangen door verschrikkelijke kerkelijke hymnen. Ze zitten nog altijd in de tijd van de reformatie en steken al hun tijd in aanvallen tegen protestantse missionarissen of ongelovige Europeanen.

De staat zou eigen scholen moeten oprichten waarin de Kongolezen een vak leren, want zowel de staat als de firma's hebben nood aan lokale bedienden die kunnen lezen, schrijven en rekenen, vakmensen als metsers, timmerlui, smeden of mecaniciens. Als je het resultaat van de missiescholen bekijkt, dan is dat op dit vlak nul.

Het ergste is dat de staat nog altijd kinderen met geweld naar de missiescholen brengt en de religieuzen het recht geeft om hen tot hun twintig, vijftwintig uit te buiten. En als ze vluchten, stuurt men het leger op hen af.

De verhaaltjes die de missionarissen vertellen in een blad als *Le Mouvement des Missions* zijn even verzonnen als wat ze vroeger over China vertelden: dat de armen daar hun kinderen aan de varkens voederen. En zeggen dat de Belgische staat in 1911 een enorm subsidiebudget voor de missies voorzag waarmee ze zelf degelijk onderwijs zou kunnen organiseren. En de zwarten kansen geven.

Wie heeft ooit carrière gemaakt dankzij de missionarissen? Daarvan vind je geen voorbeelden in *Le Mouvement des Missions*. Wat je daar wel leest, is dat je voor 25 frank een zwart zieltje van de hel kunt redden ...

Waarom kan de minister van Koloniën ons geen voorbeelden citeren van vaklui of bedienden die bij de missionarissen afstudeerden? Datzelfde budget van 1911 voorzag 1.100.000 frank aan lonen voor de Kongolezen in dienst van de staat. Als ik de twee budgetten vergelijk en denk aan het toch wel beperkt aantal missionarissen, zeker vergeleken met het aantal Kongolezen dat voor de staat werkt !

Veel missionarissen heb ik niet gezien op mijn reizen, wel honderden Kongolezen die huizen bouwden, wegen en bruggen bouwden of ze onderhielden, die bootjes bouwden en zo het transport te land en te water verzorgden, die de staatsposten van levensmiddelen voorzagen. En ik heb geconstateerd hoe mager hun loon was.

En wat weet de Belg hierover ? Niets, want het is spijtig dat de soeverein van Kongo een deel van de Belgische en buitenlandse pers heeft omgekocht, maar het is nog erger dat hij bepaalde politici heeft gedegradeerd tot zijn slippendragers en dat die nu geen enkele waardigheid of onafhankelijkheid meer tonen in het parlement. Nu ik dit zeg weet ik dat men mij een gebrek aan loyauteit aan de koning zal verwijten. Het kan met niets schelen. Ministers en politici leggen het

landsbelang naast zich neer en verworden tot lakeien van de Kroon. Veel van hen worden voor hun slaafse dienstbaarheid beloond met adellijke titels of postjes in de haute finance, iets wat ze anders nooit hadden kunnen bekomen.

Congo zat mij na die twee reizen tot hier. Zo'n geweldadige kolonisatie had ik mij nooit kunnen voorstellen. En dan de hypocrisie errond !

Ik heb dan maar dragers verzameld om met mij de Kongostroom af te varen tot in Thysville en in Bumba afscheid genomen van Angoba mijn boy. Zolang ik hem kon zien bleef hij mij nakijken vanop de oever. Wat dacht hij van mijn vertrek naar Europa ? Ik had graag geweten wat hij dacht en voelde en waarom hij mij zo lang bleef nastaren.

In Thysville heb ik de trein genomen naar Matadi. Het traject duurt 10uur maar is prachtig en slingert zich tussen de bergen terwijl af en toe de watervallen van de Kongostroom opduiken. In zekere zin is het confortabel. De wagons hebben twaalf zitplaatsen en een achterbalkon. Je wordt minder doorheen geschud dan in onze Belgische vicinaux, ik denk maar aan het stuk tussen De Panne en Duinkerke, ook al ligt de snelheid stukken hoger. Door al die bergen en bruggen is het gevaarlijk, maar we hebben vertrouwen in het personeel. Dat zijn allemaal zwarten : machinist, bestuurder, en rembediener. Een kaartjesknipper kennen ze niet.

Ik nam de boot in Matadi tot Boma. Vandaar ging het, met de Albertville naar Teneriffe een tussenstop waar ik overstap op een Britse vrachtboot die ook passagiers in eerste klasse opneemt en zo naar Duinkerke, waar mijn moeder en andere familie uit De Panne mij stond op te wachten.

Dat ik dit alles te boek heb gesteld en Leopold II persoonlijk aansprakelijk heb

genoemd is mij niet in dank afgenomen. Op bevel van hogerhand werd ik tot zwart schaap gemaakt en begon iedereen in Brussel mij te negeren.

Ik heb mij dan maar teruggetrokken in De Panne en mij het lot van vissers en armen aangetrokken. Mee een school, een lekschool opgericht, studiebeurzen gefinancierd, een cooperatieve helpen oprichten en andere zaken gefinancierd, die ik mijn soort goede werken noem, zoals het subsidiëren van de film *Misère au Borinage* van Joris Ivens en Storck.

Ik kwam nog wel naar Brussel, maar niet meer naar Drogenbos. Niet dat ik de bomen daar gemist heb, absoluut niet, ik had mijn eigen bomen in De Panne, meer zelfs, ik had er mijn eigen bos.

Lucas Catherine